

lemi társa, Anakreóntól kezdve akár, egészen a legmodernebbekig.

A bertóki kötetvilág ironikus távolságtartásával, többnyire egyes szám harmadik személyben megformált, s ezáltal némi megmosolygásra is számot tartó lírai énjével, hosszú lélegzetvételre elnyújtott versmondataival mégis leginkább a Kálnokyéval rokonnabb, még avval együtt is, hogy alkatiilag hiányzik belőle a Kálnokyra néha nagyon jellemző szarkazmusba hajló gunyorosság. Ha úgy tetszik, Bertók harmadik személye meditatívabb, létfilozófiába hajlóbb, ennél fogva visszafogottabb, ugyanakkor, mondhatni valami görögös derűre hajlóan, nem kevésbé bölcs és nem kevésbé erős: „*Valami, aminek, ha tetszik, ha nem, / a része vagy, feltartóztatlanul és egyre / sebesebben száguld a kikerülhetetlen felé. / Próbáld meg a szabályaid (mértékeid?) közt / tartani, rendezni legalább a saját / gondolataidat, érzéseidet, képzeletedet, / ömuralommal, tiszta fehérműben / várni a várhatatlant.*” (Ne púpozd meg a kosarat).

Egy folytatásos történet esemény-sorozatába lépünk, amikor a *Hangyák vonulnak* verseit elkezdjük olvasni. Az egyes költemények ugyanis nem kezdődnek, nyitódznak az erősnek kívánt indító sorokkal, hanem egészen egyszerűen csak bekapcsolják a verset egy, idejében nem meghatározott, valamikor az aktuális versidő előtt elkezdődött, a versfolyamon belüli térben lassan elkopó cselekményű elmélkedésfolyamatba, jelentéktelennek tetsző mozzanatra: „*Minden ceruzát kihegyez, kezébe veszi, nézegeti a / tollakat, reszelgeti, levágja körmét, bekeni a fájós / derekát, nyakát, köröz néhányszor fejével, ...*” (Az órájára néz). Az egyes versvégek sem zárlatok – pláne nem csattanók! –, abbamaradások, elfuttatások, félbehagyások inkább. Találónak illik ezekhez a versbefejezésekhez Bertók egy régi versének záró sora: „*Nem fejeződt be, csak vége lett.*” A könyörtelen múltas darálója dolgozik itt pillanatról pillanatra. Az említett klasszikusokhoz képest szikárabb, énkirekesztőbb leltár készítésének szükségessége hajtja előre a megnyilatkozót. Lehet, hogy ambivalens a folyamat, amelyben részt venni kényszerül a vereshős, de személyében mintha éppen a távozni készülő lélek akarná odahagyni az alvilági folyó partját megsejtő, távozni kívánó lelket. Tükör a tükörképet. Tagadni a tagadhatatlant. Azt mondja: te, aki én vagyok, nincs hozzád közöm. Földi ember vagyok, ragaszkodom a Földhöz. Lám, még bevásárolok, rakosgatok tárgyaim között, jövök-megyek, bizonytalanokodom a lépcsőn, rendre elfelejtem, hogy bezártam-e magam után az ajtót. Feloldhatatlannak látszó ellentmondásnak, reménytelen dacnak sejtethető magatartás ez a kívülálló számára, ám mindössze paradoxon annak, aki

mindezt átélni és költeménybe emelni kénytelen. Az öregkori létállapot – tagadjuk-e hiúságból, vagy sem – maga a legtökéletesebb abszurd, amelyben soha többé nem találhat semmi korábbi önmagára.

Az abszurdot ugyanis csak abszurdításában lehet ábrázolni, s nincs az ember életében az elmúlásnál s annak a jövő homályába vesző stációinál, és ebben a homályban sejtett végnél nagyobb abszurd. Hogyan is fogalmaz a „nagy abszurd-szakértő” Heidegger: „*Jelenvalólétszerűen azonban a halál csak egy egzisztens, halálhoz viszonyuló létben van. E lét egzisztenciális struktúrájáról kiderül, hogy az nem más, mint a jelenvaló lét egész-lenni-tudásának ontológiai szerkezete.*” Azaz: ki beszél itt halálról? Bertók semmiképpen nem, ha csak arról a fránya „viszonyuló létről” nem akarna szólni. Hiszen a dolgokkal történő vacakolások, az éppen soros megaláztatások elviselése, a technika ördögével szembeni tehetetlenség, az örökös megfelelési kényszer kísértései még korántsem tekinthetők a halál előszobájának. Inkább a létezés mindenek fölötti akarásáról az „egész-lenni-tudásáról” tennének tanúbizonyosságot. S még akkor sem beszél az elmúlásról a költő, ha ez az abszurd megjelenés nagyon is szürke, nagyon is hétköznapi, ugyanakkor állandóan létet fenyegető formában jelenik meg. S Bertók új kötetében minden ábrázolt jelenség, esemény ezekben a reggeltől estig tartó gyötrelmekben leledzik, s egyben éppen önmaga túlélési gyakorlatában abszurdként. Hétköznapi abban a tekintetben, hogy mindennap át kell élni, s rendszerint mindig ugyanazokat a megaláztatásos állapotokatkövető megaláztatató helyzeteket, s abszurd, mert régi önmagához képest valójában átélhetetlen és előre megjósolhatatlan képletek lenyomatait előlegezi.

Ebben a kétségbeesetten szép könyvben az öreg költő mégis mozzanatról mozzanatra meg kívánna ragadni valamit ebből a kínzó abszurdból, tetten akarná érni azt a hallomásból ismert valakit önmagában, aki a már számtalanszor megkeserítő múltást építgeti. Nevét nem kimondva, pusztán jelenségeiben megtapasztalva a rázuhanó végzetet, mert a kimondás szava valójában tabu. Aztán fölösleges is, nem is része a költészetnek. Férfihoz méltatlan – mondaná a tizenkilencedik században ragadt gondolkodás. Keresve titkát, kíváncsian viszonyulva hozzá inkább, ének helyett elhűmögve a kérlelhetetlen mondandót: „*miután a / fűrdőkádban (az üstben?) összeszedi / (-simogatja, -dörzsöli, -törölközi) magát, / még akkor is bizalmatlanul (gyanakodva) / nézi a tikröt, vajon melyik arcában / rejtőzködhet, mire készül a szörny, / aki az éjszaka volt?*” (Éjszaka rossz).

Az erre a kérdésre adható válasz csakis annyiban lehet hitelt érdem-

lően érvényesen felmutatható, ha a vers szinte teljes egészében ledobja magáról a líra sallangjait, s látszólag megtagadva a költőszemélyiségben nagy gonddal felépített kivételes tudású formaművészt, kendőzetlenül csakis a könyörtelen lényegre koncentrálna, ahol nincs többé szükség a fényesre csiszolt költői fegyverarzenálra. Amikor – mint Bertók László lírájában – a legmagasabb költészet hangjainak megpendítéséhez már elégnek mutatkozik a lélegzetvétel szabályossága.

(Magvető Könyvkiadó, 2007)

Kemsei István

Limpopo

Bölcselmi-emocionális
és kaleidoszkopikus széljegyzet
Szócs Géza regényéről

A Limpopo című regényt lélegzet-visszafojtva olvastam végig – nem átvitt értelemben, hanem így volt ez a szó szoros értelmében. Olyasvalakihez hasonlítanám magam, aki egy galambot tart a szájában. A madár a világ majd összes kultúrájában, időtlen idők óta, a lélek szimbóluma. Talán túlzás volna azt mondanom, hogy a könyvet „struccal a számban” olvastam el; de bármennyire groteszkül hangzana is, mégsem fognék teljesen mellé vele.

A mű címe franciául leginkább ez lehetne: „Le roman de Limpopo”, utalva ezzel a két ismert középkori epikus költeményre, a Roman de la rose-ra és a Roman de Renard-ra. A Limpopo költői regény: a költészet visszaköszön a szerkezetében, abban, ahogyan vissza-visszatérnek gondolatok, helyzetek, momentumok, egyre újabb és sajátosabb jelentésekkel telítődve és gazdagodva. VERSUM. Regényes költemény, akár ez a hatalmas madár, a STRUCC.

A strucckissasszony, LIMPOPO, a regény hősnője egy extrém materializmus fokozhatatlan rabságából szeretne kiszabadulni. Milyen fogalmakkal írható le ez a környezet és mindaz, ami benne történik? A Világ egy Darabjának brutális rekapitalizációjáról beszélünk, minden nyomorúságával és nagyszerűségével, szurrogátum-túlkinálatával, a tömegességben való feloldódás végzetével, konzumizmusával és kommunizmusával, bocsánat, elírás – mindezekkel együtt. Ám ez a legalábbis bizarr becsvágy vajon nem abból a zavarból keletkezett, amelyet az Eszményítés Korában kellett megélnie, abban az időben, amikor megpróbálta kivonni magát az anyagi világ megkerülhetetlen valóságából? Apollinaire-nek egy Giorgio de Chiricóra vonatkozó megállapítását idézve, még 1914-ből, úgy lehetne fogalmaznunk: e mű a kor politikai valóságának

poétikai tablója, lírai festménye. A költészet önostorozza magát, amiért fogságba esett.

Ahogy az *albatrosz* Baudelaire-nél a költő szimbóluma, a *strucc* Szócs Gézánál a költészet jelenlegi helyzetét jelképezi, jelentéseket és összefüggéseket sokszorozva meg és kapcsolva egybe, a költő által ezáltal választott műfajnak megfelelően: *regény-léptékben*. Repülésre való képzetelensége folytán a strucc elvesztette az éteri magasságokat, de hatalmas mérete az erőteljes biztonságot jelenti számára. Költészet, földi rabságban – fogalmazhatnánk metafizikusan.

SOLVE ET COAGULA

Feloldani és tömöríteni [ötvözni] – ez mindenképp a Művész célja, ahogyan az alkímistákat nevezték a középkorban. Az alkotás kétségtelesen alkímista jellegű. De a mágikus, mágiás szó sem rossz találat.

Az archetipusokról írott könyvében Jung egy olyan kifejezést használ, mely ideális módon fedti a Limpopónak mint irodalmi vállalkozásnak a lényegét. Ez a kifejezés az *enantiodrómia*, mely önmagába való visszatérést jelent. Mi más is lehetne egy költő *enantiodrómiája*, mint *szökési kísérlet a prózából*, mint a HAZATÉRÉS oda, ahol a költészet ismét ÖNMAGÁVÁ válhat.

A művészi cél: a KÖLTÉSZEZET kiszabadítása a REGÉNY fennhatósága alól.

Szeretném hinni, hogy még a leggyanútlanabb befogadó számára is olyannyira látható e cél, mint az olaj a víz felszínén. Mert e művet nem tudom másként felfogni, mint legalábbis permanens vészjelzésnek, amely a prózaiságba való belesüllyedés veszedelmére figyelmeztet.

Az azonoság, amely fennáll a regény címe, a főszereplő neve és a kvázi-idealizált helyszín között, amely azért mégiscsak megjelölhető a világtérképen, vagyis a Limpopo tulajdonnév: ez az átfedés számomra Szócs Géza regényének alchimikomágikus magját jelenti. Hatalmas szimbolikus töltéssel rendelkező szemantikai hármaseségről van itt szó.

A Limpopo-Könyv nem más, mint maga a vállalkozás, amelyben magának az alkotásnak az értelme és lényege sűrűsödik össze. Az alkímiában az OPUS MAGNUM-nak felel meg. A strucckissasszony az ágens, a katalizátor vagy a Nagy Mű Mercuriusa, azonos a költői lélekkel. A helyszín pedig, a Limpopo folyó völgye az, amit „mindenek előtt meg kell érinteni”, az elixír, a paradigmátikus part, a *lelkesítő eszme* (lelkesít: lelket plántál valamibe), metaforikus értelemben a Poézis Hazája. Kvázi-reális helyként való meghatározása egyértelműen azt sugallja, hogy a költészet megmentésére reális esélyeink vannak. Mint ahogy a megvalósítás lehetőségei

is tisztán megjelennek a regényben: *vissza kell emlékeznünk arra, amit tudtunk valamikor*.

Valamikorra az emberemlékezet előtti időkre, melyek nagyon távoliak. Vagy csak távolinak tűnnek, a sokk miatt, amelyet a jelenben élünk meg, mint egy cunamit, egy tenger alatti földrengést – ez pedig nem más, mint a GLOBÁLIS DEPOETIZÁLÁS, az általános költészetellenítés katasztrofája. A tenger és a víz mint elem egyébként mindig az emberi lelket szimbolizálta.

Az ész győzelmeiből sokat tanulhatunk a külvilágról, de soha nem fogjuk feltárni a lélek belső valóságát vagy a létezés misztériumát.

És hogy felrakjuk a pontot az i-re: az, ami visszavonhatatlanul eltűnő látszik a jelen művészi gyakorlatában, amelyet az analízis, a kísérlet, az élveboncolás stb. határoznak meg – ami eltűnt, az nem más, mint maga a KÖLTŐI BÖLCSESSÉG.

E tudás módszerei inkább az alkímia módszerei, mint az úgynevezett természettudományoké. Metaforákkal, szimbólumokkal és mítosszal építkeznek. Igaz, hogy a jelenlegi irodalmi és alkotói káoszban, ahol a formát boncoló analízis a tetőfokára hágott, szimbólumokról és allegóriákról beszélni örültségnak tűnhet. Am ha örültség is, van benne rendszer, és aki elköveti ezt, ő az örült bölcs: OXYMORUS.

Épp ebben rejlenek a könyv értelmezésének finom kelepcei. A költő kezdeti lázadozása, amikor tudomást szerez a struccfarmokról, olyasvalakinek a lázadása, aki a világ jelenségeiben értelmet vagy legalábbis jelentést keres. Metafizikai lázadás ez, amely a tényekben megtalálható eszmei összetevőt kutatja. Ez OXYMORUS lázadása. Az ilyen üzenetet nehéz értelmezni, éppen, mert rendkívül egyszerű. És így tovább, a legkönnyebbnek tűnő részek a legnehezebbek e regény-poémában vagy poéma-regényben.

Az egész könyv nem egyéb, mint az őseredetiség és rácsodálkozás tűzhányóerű, elementáris kitörése, az a fajta felkiáltás, a kiáradó őszinteségnek az a megmutatkozása, amelyet A király új ruhája című Andersen-meséből ismerünk:

A király meztelen!

A hősnő szenvedélyes vágyakozása, hogy kiszabadítsa magát a Depoetizált Világ rabságából, meglepő költői lelemények fűzérének keresztül fogalmazódik meg. Ezek tartalmazzák a Meztelen Király Birodalmának leírását. Ama Összekuszálódott Világ ez, amelyben tükrökből álló labirintusokban kóválygunk, anélkül, hogy erről egyáltalán tudomással bírnánk. Ebben a világban az értelem már elvesztette kapcsolatát az érzellemmel, hipnózissal ér fel a tükröződések sokasága, s már egyáltalán nem tudjuk kifejezni, amit érzünk.

A költői bölcsesség mindig is közelebb állt az alapvető jóérzéshez, mint

a szofisztikált retorika, melyet az érdekek határoznak meg és manipulálnak. Ebben az értelemben a Limpopo, a hajdani nagy népszerű regényekhez hasonlóan ÚJ ALAPOKAT LÉFEK-TETŐ MŰ.

Meggyőződésem, hogy a Limpopo a Világban Rejlő Költészet észlelésének és kifejezésének új minősége. Nem akarok definíciókba és címkézésekbe bonyolódni, csupán annyit jelentenék ki, hogy a Limpopo annyira ellenállhatatlan, hogy csak *Rabelais*-hoz fogható. Ezt a lenyűgöző sodrást *alkímista realizmusnak* nevezem. János Jelenései és Rabelais óta senki nem járt ilyen közel a világban és a világon kívül létező rejtett, primér erők elementáris megmutatkozásához.

Ahogy már mondtam, SOLVE ET COAGULA. A sűrű anyag feloldódik és szublimálódik a költészetben, míg az áttetsző líra gyakorta masszív, olykor groteszk formákba szilárdul.

A poézis alapvető lélekállapot, független a divattól vagy a kulturális körülményektől.

Nem lehet nem észrevenni, hogy a Limpopo célkitűzés egy új individualizációs poétikai útvonalat kijelölni, új költői létértelmezések mentén. Miközben új beavatásra tesz javaslatot, meg is valósítja ezt a beavatást.

A következő jellemzőket találtuk:

A Limpopo szimbólumokon keresztül egyénit.

A művészi érintés tisztaságát követi.

A belső valóságot a paradoxonokban keresi.

Sem klasszikus, sem manierista, sem eredeti, sem tradicionális, sem realista, sem fantasztikus. Mindegyik egyszerre.

Össze akarja békíteni a belső és a külső világot.

Tartalmaz valamennyit magából a világ misztériumából.

A dolgok kvintesszenciáját keresi, és ezáltal arra törekszik, hogy isteni szálláshelyé, a szellem és lélek templomává váljék.

Tűnékenységéből építkezik. A konkrét belevész a megfoghatatlanba. Az isteni szublimációt és rezonanciát keresi.

Fesztelen és elegáns, ahogyan az elkerülhetetlenség is az. A Limpopot olvasva úgy érzed, nem is lehetett volna másképpen megírni, csakis így. A tökéletesen illethet forma, a költői képzelet és a szövegben megjelenő tudattartalmak a nagy titkok, a megfoghatatlanság, a megérinthetlenség, a kimondhatatlan kapujáig vezetik el az olvasót.

A Limpopo szintézisteremtő energiái jótékonyan hatnak a lélekre. Ez alól az az olvasó sem vonhatja ki magát, aki számára a lélek nem más, mint közönséges „pszichikai gépezet”. Ebben majdnem biztos vagyok. A Limpopo nagyszerű lehetőség annak számára, aki ki szeretne keveredni a tükrök labirintusából.

A HAZATÉRÉS avagy a Metafizikai Háttér Újrafelfedezése a *szavak újralelkesítésének* conditio sine qua non-ja. Csak ha a lélek visszaköltözik oda, ahonnan száműzetett vagy elraboltatott, csak úgy és akkor lehet megtalálni a *dolgok valódi lényegét*.

A költészet feladata abban állt, és abban is fog állni, hogy a valóság megértésének intuitív útjává váljék. Azt hiszem, hogy ezt az egyszerű valóságot mondja ki a végén a Limpopo, háromféle módon: *a könyv, a személyiségek és a locus poeticus által*.

Marcel Brion műkritikus és művészettörténész azt írta a múlt század derekán, hogy a l'art pour l'art mint a tiszta élvezet, a szórakozás művészete, a művészet magasabbrendű lényegének szétkomponálásából, széthullásából, lezüllesztéséből fakad. Úgy vélem, hogy ez a magasabbrendű lényeg az ANIMATIO (be-lelkesítés). Ha ez sikerül, a mű mindig mágiussá válik. A befogadótól olyan erőfeszítést követel meg, hogy értse a művet, sőt *azonosuljon vele*, melybe egész lényét, testestől-lelkestől bevonódik. Csak ez a fajta művészet vezethet minket keresztül a tükörlabirintuson, kifele hétköznapi útvesztőinkből, melyek személytelenségből, uniformizálásból, reprodukálásból, klónozásból, globalizációból épültek, vagyis az élet poklát képezik egészen addig a rejtélyes, misztérium fordulópontra, amikor kezdetét veszi eksztatikus repülésünk HAZAFELE. De a Limpopo mint szülőföld alatt nem szabad valamely konkrét földrajzi helyet értenünk, ahol maholnap ki tudja miféle, atombombákkal vívott háború fogja felütni a fejét, hanem sokkal inkább a *költői extázis pátriájára kell gondolnunk*, az áradatra, mely Limpopóból Limpópóba sodor bennünket, Limpopón keresztül.

Az utazás értelme pedig nem más, mint a *lelki tartalmak* megszerzése. Csak ezáltal lehet kijutni a prózai létkarámból. Ezek olyan egyszerű igazságok, melyeket a művészek és a költők mindig is tudtak. De a velük való gátlástalan visszaélés miatt oly mértékben banalizálódtak, hogy már tudomást sem veszünk róluk.

Újra meg kell tanulnunk gyönyörködni a titokzatosságban.

Meg kell újra találnunk a képi és képzeleti analógiákat.

Újra fel kell fedeznünk az intuíción, mint a világ érzékelésének eszközét.

Újra fel kell fedeznünk a költői bölcsességet, mely Paracelsus belső csillaga felé kalauzol bennünket.

Nagyjából e négy összetevő szükséges ahhoz, hogy HAZArepülhessünk.

A Limpopo a Poézis Akadémiája.

A fabula őszinte tisztaságát ebben a műben a *rabelais-i groteszk* védi meg, autentikus nevetés vagy kacaj ez, mely maga is tisztán cseng, amelyet az szabadít fel, hogy a szerző két nagyon távoli idea, dolog, szituáció, személyiség körvonalait addig köze-

líti, amíg egymásba nem érnek. A dadaisták is éltek ezzel az eljárással. Ez sajátos metafizikát eredményez a regényben. Mégsem állítható, hogy ez a gesztus a dadaizmusnak állított hommage volna, bármennyire megtevésztő is a regény befejezése. A Dada a Semmi volt. A Limpopo a Mindent keresi.

Vízválasztók korához érkezünk: vagy sikerül visszatérnünk a hazába – *megvalósítani az enantiodrómiát* –, vagy a Feldolgozóban végezzük.

A Limpopo a költői bölcsesség edénye, mely tudást még nem rontotta meg a mindent szétszedni akarásnak és az öncélú és öntelt kísérleteknek a szelleme. Limpopo egy ÚJ KÖLTÉSZET hősnője.

Mint a könyv egy fejezetéből megtudjuk – mindenki megtalálja majd a neki tetsző példázatokat – a Kínai Nagy Falat mindenkinek magában kellett volna felhúznia, hogy elválassza a jót a rossztól, a szeretetet a gonoszagtól, a hajnali angyal arcát az alkonyatiétól, de mivel ez nem sikerült, kívül építették fel, úgy, hogy a jók itt maradjanak, a rosszak pedig átmennek.

„És ott maradtak?” – kérdezi Limpopo.

„Nem” – válaszolja Svarc, a feketebagoly.

A Limpopót le kell hámozni az utolsó rétegig. Csak így tudhatunk meg többet az utazásról azokba a tartományokba, ahova a struccok vágyanak, és egyáltalán arról, hogy miért van szüksége az emberiségnek egy ilyesfajta utazásra. Szöcs Géza regényében az emberi művelődés nagy emlékei magától értetődően telítődnek újra lélekkel a legváratlanabb pillanatokban, az egykor volt jelentések és érintések nosztalgiájával lepvén meg az olvasót.

Jó érzés arra gondolnom, hogy a jövőben valamikor, nem szeretném pontosan behatárolni, hogy mikor, egy olyan korban, amikor már megszűntek az aktuális krízisek, miközben az utódokat még érdekelni fogja ez a mi korunk, amelyet az őirántuk, az utódok iránti teljes közömbösség jellemez, a megértés és empátia rettenetes hiánya, a tartalékok és túlélési esélyek elherdálása – jölesik arra gondolnom, hogy ha meg akarják majd tudni, hogy vajon azért rendelkezünk-e *lelki minőségekkel* is, s hogy volt-e törekvés bennünk, hogy elhelyezzük magunkat a létben: nos, jó érzés hinned, hogy utódaink ezeket a regényeket fogják majd tanulmányozni, és nem a képtelen analíziseket, melyeknek nem sikerülhetett változtatni a ráció segítségével a kor aberrált mentalitását.

Borges egyik írása címének parafrázisával e szöveg címe így is hangozhatna: *Limpopo strucckísasszony álomkísérlete*. A kísérlet (mint kutatás, mint felfedezés) célja nyilván az lenne, hogy felfedje saját enigmáit. Az enigmákat senkinek nem tárhatja

fel más, mindenkinek magának kell ezt megtennie. Azt hiszem, ez az UTAZÁS.

(Magvető Könyvkiadó, 2007)
Jehan Calvus

„hiába hajnal”

(Czifrik Balázs: Élni a mélyben)

Habár a riasztó jelek szaporodása már a hétköznapi lét szintjén is szembetűnő, a világ és benne az ember néhány év leforgása alatt lényegében alig változik. Nagyon mást és nagyon máshogy az irodalom sem tud közölni ennyi idő múltán a világról. Idővel persze szemléletmódunk és világvéleményünk árnyaltabbá válhat, a mondandónk róla pedig hitelesebbé. A krisztusi korba érő Czifrik Balázs alkotásai is ezt tanúsítják. Miközben prózaíróként egyre gyakrabban és tudatosabban lép színre új megszólalásformákat próbálva, hat év múltán félszáz új verssel is jelentkezett második kötetében, melyek az említett tendenciák megletét mutatják a lassan, de ígéretesen gyarapodó életműben. S ha a szemlélt világ változásának tendenciáit költőnk szavaival kívánnánk máris tömören demonstrálni, minden további észrevétel viszonyítási pontjaként, alappilléreként a következők szolgálhatnának: *„A falióra kattogása számolja / vissza az időt./ Egyre mélyebbre és mélyebbre. / (...) betakarva és kiterítve, / (...) így készül az ember, / estéről estére, / nappalról nappalra, / az álomtalanra, a mélyalváásra.”* (Álom – M, mint movie).

A szembesülésnek, a szembenézésnek ez az illúziótlansága a szövegek nyelvi-hangulati világát tekintve is alapvető, ez tükröződik a szerzőnek a borítóról ránk irányuló tekintetében is, ez a komolyság-komorság a meghatározó a szemléletmódban és a világvélemben. Így erős a hite a dísztelen, delirizált dikciónak, melyben – a visszafogott ironizálás és állandó szkepszis mellett – érzelmi elfogultságnak, indulatnak alig jut hely, ha viszont igen, akkor a kontraszthatás miatt is nagy expresszivitással, mint például a következő szarkasztikus megjegyzésekben: *„uraim, uraim, ideje / lesz meghalni vagy // pedig kint a büfében beszél / getni szendvics mellett”* (Látszólag kezdett és vég), *„Holnap is hajnal, de sohasem dél, / sohasem este, / csak hajnal, csak hajnal, remény / remény hátán, kupacba hordva, / mint udvar végén a gané”* (Az udvar végén). Ebből a mélységből már nem harsan zsoltáros hívás, kiáltás, s a babitsi, nekikeseredett fortissimo helyett is csak „tompá némaság” marad, „*cikázó hang*” csupán, mely „megült a mélyben” (Hívószó). Ennek